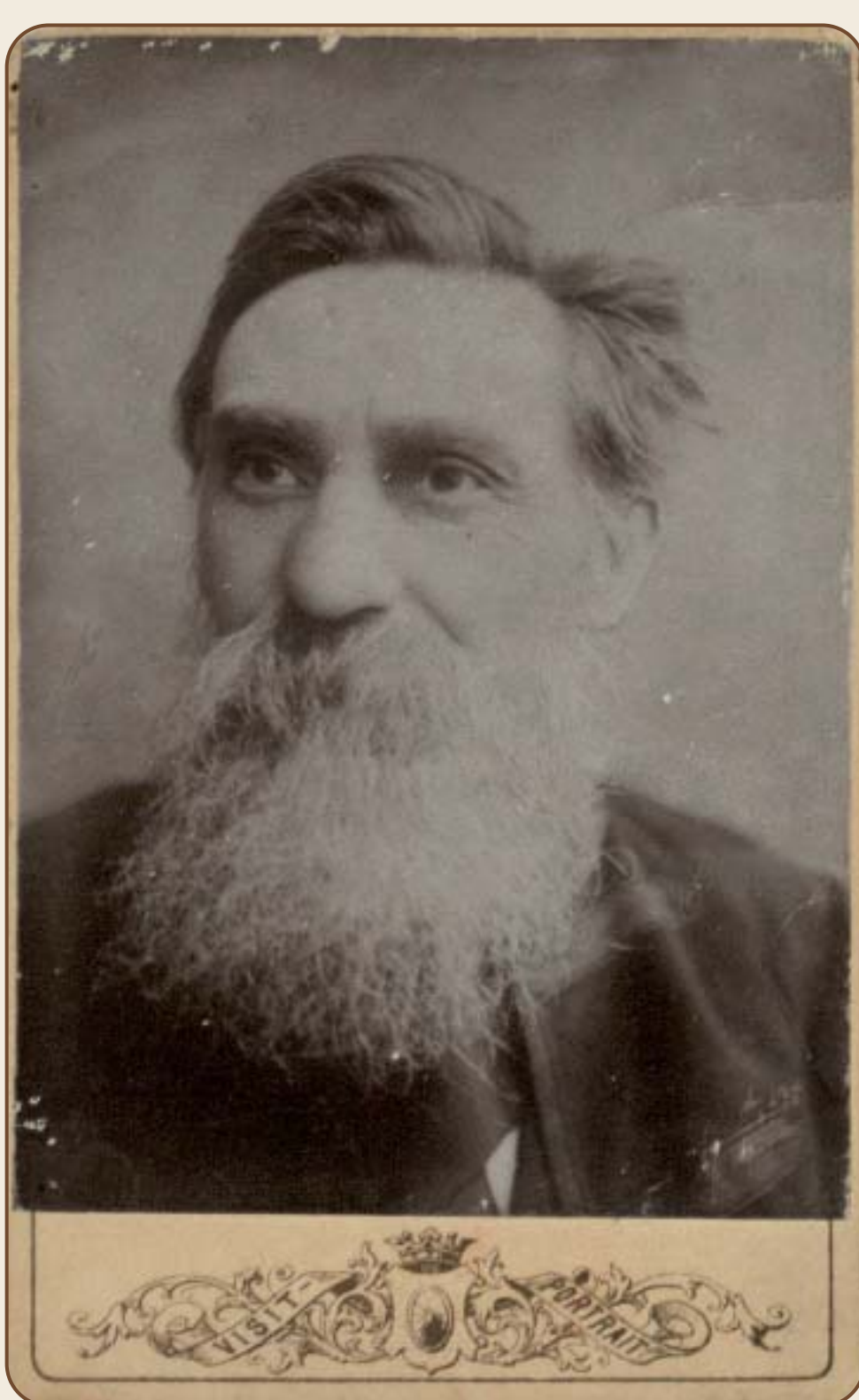

BOLESŁAW LIMANOWSKI

Bolesław Limanowski (1835-1935), działacz socjalistyczny, historyk, socjolog, publicysta; 1854-60 studia medyczne i filozoficzne w Moskwie i Dorpacie; 1861 współorganizator manifestacji patriotycznej w Wilnie, skazany na zesłanie; od 1878 na emigracji; 1892 współtwórca PPS i jej programu; działacz Związku Zagranicznego Socjalistów Polskich; podczas wojny patronował Legionom Polskim i akcji niepodległościowej J. Piłsudskiego; 1922-35 senator z listy PPS; badacz dziejów porobiorowych Polski, historii demokracji, kwestii robotniczej; główne prace: *O kwestii robotniczej* (1871), *Socjalizm jako konieczny objaw dziejowego rozwoju* (1879), *Historia ruchu społecznego w drugiej połowie XVIII stulecia* (1888), *Stuletnia walka narodu polskiego o niepodległość* (1894), *Naród i państwo* (1906).

Jednym z głównych wątków twórczości Limanowskiego była, obok socjalizmu, problematyka narodu oraz wzajemne relacje między narodem i państwem. Wykazywał on, że wszystkie społeczeństwa w sposób naturalny ewoluują w kierunku socjalizmu, a naród jest najwyższym etapem rozwoju społecznego współżycia ludzi. Do czynników integrujących naród zaliczał: wspólne dzieje, religię, język, piśmienictwo, sztukę i przede wszystkim własne państwo. Odzyskanie niepodległości przez naród polski uznawał za konieczność dziejową.

Wprawdzie Limanowski nie stworzył rozbudowanego projektu zjednoczonej Europy, ale przedstawił koncepcję zasadniczej przebudowy stosunków europejskich, postulując upodmiotowienie wszystkich narodów. W rozprawie *Naród i państwo* wychodził z założenia, że równoprawne narody powinny się łączyć w takie związki polityczne i ekonomiczne, które uznają za najkorzystniejsze dla siebie, z głosowaniem powszechnym jako podstawą nowego porządku. Przewidywał powstanie federacji europejskiej na wzór szwajcarskiej. O ogólnych sprawach związku decydowałby wspólny parlament, a spory między państwami członkowskimi rozstrzygałby najwyższy trybunał. Władza wykonawcza miałaby kompetencje pozwalające egzekwować decyzje parlamentu i trybunału. Taki związek sprawiłby, że wojna w Europie stałaby się *zbyteczna i niemożliwa*. Ponadto, współpracująca w ramach federacji, republikańsko-demokratyczna Europa pozwoliłaby również wyeliminować walkę ekonomiczną *skoncentrowaną* – jak pisze – *na pogranicznych komorach celnych*. Wówczas także granice państwowe utraciłyby swoje dawne znaczenie.

B. Limanowski, Biblioteka Narodowa w Warszawie

Zrzeszona republikańsko-demokratyczna Europa

Najwłaściwszym byłoby, ażeby każdy naród mógł mieć własne gospodarstwo, własne domowe ognisko, własną rzeczpospolitą. Czy jednak w takim wypadku większe i bogatsze narody nie krzywdziłyby i nie wyzyskiwałyby mniejszych i uboższych? Jest to możliwe, a nawet wielce prawdopodobne. Ażeby temu zapobiec, musiałyby narody powołać do życia centralną międzynarodową reprezentację z prawem i możliwością egzekutywy, w rodzaju proponowanego przez Gladstone'a parlamentu europejskiego. Wreszcie cóż przeszkadzałoby narodom łączyć się z sobą w jedną wspólną rzeczpospolitą, na podstawie starodawnej zasady polskiej: wolni z wolnymi, równi z równymi? Wszak Szwajcaria daje piękny przykład, że trzy odłamy narodowe, posługujące się odmiennymi językami, mogą żyć z sobą zgodnie, swobodnie i wygodnie, wcale nie przeszkadzając sobie w rozwoju intelektualnym, a wspierając się i pomagając sobie w rozwoju ekonomicznym.

[...] Manifest wydany z powodu kongresu słowiańskiego w Pradze w 1849 r. ma ogromną doniosłość dziejową, albowiem wypowiedział on wielką zasadę równouprawnienia narodów, bez względu na polityczną ich wielkość i potęgę. Domagał się on powszechnego kongresu nie przedstawicieli państwowych, ale przedstawicieli wszystkich ludów europejskich, w celu wyrównania i załatwienia wszystkich stosunków międzynarodowych. [...]

Można więc oczekiwać, że skoro powszechne głosowanie stanie się podstawą polityczną w stosunkach międzypaństwowych, Europa przeobrazi się w Rzeszę stanów narodowych połączonych z sobą federalnie jak kantony szwajcarskie, ze wspólnym parlamentem dla załatwiania spraw ogólnych, z trybunałem najwyższym dla rozstrzygania sporów narodowych i z dostateczną egzekutywą wykonania postanowień i dekretów całej Rzeszy, a wówczas wojna wewnętrzna w Europie stanie się *zbyteczną i niemożliwą*.

Naród i państwo, studium socjologiczne, 1906 [w:] Socjalizm jako konieczny objaw dziejowego rozwoju. Wybór pism, Warszawa 1989, s. 432-433, 438.

Alegoria Polski, A. Raczyński, 1864, Biblioteka Narodowa w Warszawie